Gheorghe Buzatu

PROBLEMELE ROMÂNIEI MARI ÎN DEZBATERILE PARLAMENTARE

În urmă cu mai mulți ani, cu prilejul împlinirii a 140 de ani de la fondarea Senatului României, m-am preocupat de întocmirea și editarea unui volum reunind cele mai faimoase intervenții parlamentare din perioada 1864-2004. Volumul, bucurându-se de două ediții (București, Editura Mica Valahie, 2004 și 2006), a fost însoțit de un amplu studiu introductiv, consacrat în esență evoluției problemei naționale aflate în dezbaterile Adunării Deputaților și Senatului după 1864. În paginile care urmează, prezentăm cititorului fragmente din studiul respectiv.

Se impune atenției faptul decisiv că, în perioada cât a funcționat sistemul bicameral (1864-1940 și 1990-2004), **toate problemele fundamentale ale României** au fost dezbătute și multe și-au aflat soluționarea la București. Astfel, pentru început, Constituția de la 1866 și modernizarea țării, Independența, Unirea Dobrogei și Regatul, iar, la confluența secolelor al XIX-lea - al XX-lea, problema națională au reținut, adeseori în chip copleșitor atenția politicienilor vremii, pentru ca ulterior, în ajunul și în cursul Războiului Mondial din 1914-1918, Unirea tuturor provinciilor istorice cu Patria-Mamă, chestiunea reformelor (exproprierea marilor moșii și împroprietărirea țăranilor, naționalizarea subsolului, votul universal) și continuarea luptei pentru Marea Unire de la 1 Decembrie 1918 să se instaleze la ordinea zilei. După 1918, în etapa **consolidării României Întregite**[1], un rol deosebit a revenit Parlamentul de la București care a adoptat legile privind unirea definitivă a provinciilor istorice cu țara (decembrie 1919), mai apoi a elaborat Constituția din 1923 și legile pentru unificarea administrativă, juridică și monetară, pentru asigurarea propășirii economice, a avizat sistemul de alianțe la care aderase România pentru a-și asigura suveranitatea, independența și integritatea teritorială, iar, în preajma și la începutul Războiului Mondial din 1939-1945, a respins toate amenințările puterilor totalitare fasciste ori comuniste, pentru ca, în același împrejurări, să condamne în mod categoric dezmembrarea României Mari prin „notele ultimative" și „arbitrajele" impuse Bucureștilor la 26-27 iunie, 30 august sau 7 septembrie 1940[2].

La exact un an după înfăptuirea **Marii Uniri**, în decembrie 1919, la deschiderea lucrărilor primului Parlament al României Mari, Regele Ferdinand I avea grijă să releve că *"gândul nostru cel dintâi trebuie să fie la acei cari prin truda, prin vitejia și prin jertfele lor, au luptat pentru întregirea neamului"*.

Este deosebit de semnificativ faptul că, de la prima sesiune din 1919-1920 și până la ultima din 1940, Corpurile legiuitoare de la București s-au constituit – așa cum s-a exprimat în plenul Camerei Deputaților din 25 noiembrie/ 8 decembrie 1919 – într-un **„mare sfat al poporului român"**[3] și care, timp de peste 20 de ani, va constitui „instituția reprezentativă a sistemului democratic parlamentar-constituțional, arena unor dezbateri și confruntări libere de idei, la tribuna căreia s-au succedat membrii cei mai valoroși ai partidelor existente în epocă". Nu sunt, desigur, nici cadrul, nici locul, să intrăm în detalii, realitatea fundamentală ce s-a impus fiind aceea că, din noiembrie 1919 și până în iulie 1940, Camera Deputaților și Senatul au avut în atenție **toate problemele mari ale României**, cărora, cel mai adesea, li s-au aflat ori li s-au recomandat soluții, fie în opera legislativă înfăptuită, fie în intervențiile și declarațiile liderilor politici ai vremii, fie în diverse documente adoptate ori în Mesajele Regale de deschidere a sesiunilor. Astfel, în perioada 1919-1939 Camerei Deputaților i s-au prezentat 3 245 proiecte de legi din inițiativă guvernamentală, iar Senatului 2 592 proiecte de legi. Dacă în problemele de politică internă în ambele Camere aveau să persiste atitudini, proiecte și ambiții care au exclus compromisul (precum, de exemplu, cu prilejul adoptării Constituției în 1923 ori al „legilor organice" de dezvoltare economică în 1924 și 1929), în domeniul politicii externe acordul realizat între liderii politici a condus, adeseori, la promovarea unei politici internaționale coerente de apărarea a drepturilor și intereselor României. În această privință, s-a bucurat de toată înțelegerea apelul lansat de I. G. Duca, în ședința Senatului din 30 ianuarie 1922, în sensul că „în fața străinătății nu trebuie să fie partide, ci o singură și nedespărțită Românie". În anii următori, un rol esențial avea să-i revină lui N. Titulescu, care, fie în activitatea diplomatică, fie de la tribuna Parlamentului, a exprimat în chip strălucit voința României de a-și apăra suveranitatea și integritatea teritorială, de-a combate hotărât revizionismul și atentatele la adresa păcii generale. Sub acest aspect, în ședința Camerei Deputaților din 4 aprilie 1934 s-a realizat un acord istoric între N. Titulescu, Iuliu Maniu și C. I. C. Brătianu, liderii PNȚ și PNL, asupra voinței comune a forțelor politice interne de-a promova o politică externă unitară a României pe scena internațională, mai ales în condițiile ascensiunii statelor totalitare – Germania hitleristă, Italia mussoliniană și Rusia stalinistă. Aceeași atitudine a forțelor politice s-a exprimat în Parlamentul de la București, după cum vom constata, și în iunie-iulie 1940, o dată cu raptul prin forță al Basarabiei, Bucovinei de Nord și Ținutului Herța de către URSS.

Semnificația majoră recunoscută actului de la 1 Decembrie 1918 nu i-a determinat pe contemporani să

ignore că, odată împlinit idealul unității naționale integrale, obiective noi se profilau la orizont, în rândul întâi consolidarea Marii Uniri și recunoașterea ei pe plan internațional. Cu alte cuvinte, România Mare **trebuia** să devină și România Nouă, un stat al tuturor cetățenilor, liberi și egali în fața legilor. Nu este lipsit de însemnătate, în acest cadru, faptul că lucrările Corpurilor legiuitoare întrunite în epoca României Mari practic au debutat și s-au încheiat, în 1919 și, respectiv, în 1940, sub semnul preocupărilor majore pentru a impune respectul unității naționale și al integrității teritoriale[4]. Este motivul pentru care ne vom referi la ședința istorică a Camerelor din 29 decembrie 1919. Pregătindu-se să plece într-un turneu la Paris și Londra, pentru a negocia problemele pendinte rămase între România și Marii Aliați, Al. Vaida-Voievod, prim-ministru și titular al Externelor, care avea să fie suplinit la București de ardeleanul Ștefan Cicio-Pop, a ales această zi pentru a depune pe birourile Parlamentului proiectele de lege pentru ratificarea unirii tuturor provinciilor istorice cu România în 1918. Erau documente care – considera Vaida-Voievod, fiind confirmat de fapte - aveau să-i slujească în cursul misiunii sale în Occident. Așadar, la 29 decembrie 1919, Regele Ferdinand, în baza rapoartelor lui Al. Vaida-Voievod, președintele Consiliului de Miniștri, și miniștrilor de stat delegați cu administrarea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei (I. Inculeț, I. Nistor și Ștefan Cicio-Pop), a înaintat, mai întâi Adunării Deputaților și apoi Senatului, separat, cele trei proiecte de lege, însoțite de câte o expunere de motive, prin care

Zaiț Marga-Doina - *Flori*

decretele-legi nr. 842, 3 744 și 3 631 din 1918 erau supuse ratificării, fiind, astfel, investite cu putere de lege. După adoptarea în unanimitate a tuturor proiectelor de lege privind unirea provinciilor istorice cu România de către Cameră, sub președinția lui N. Iorga, i-a revenit acestuia misiunea – credem că a fost o șansă a momentului! – de a rosti alocuțiunea ce anunța rezultatul votului și, totodată, descifra atotcuprinzător semnificația lui. Așa cum știa s-o facă numai el, istoricul de calibru care era. Și, în adevăr, dovedind o inspirație cel puțin egală cu aceea pe care o etalase și în clipele înălțătoare de la Iași, din 14/27 decembrie 1916, președintele în exercițiu al Camerei a adăugat, la însemnătatea excepțională a actului proclamat, celebritatea unui discurs care, din chiar momentul acela, a rămas în paginile de aur ale oratoriei noastre parlamentare în ansamblu. Iată de ce, cu îngăduința presupusă a cititorului, vom reține – din stenograma dezbaterilor parlamentare – cuvintele inegalabilului orator care au străpuns aidoma tunetului peste aplauzele generale ale asistenței:

„… *Adunarea Deputaților adaugă, o dată cu forma legii, devotamentul absolut al unei țări întregi în a menține întregi și a transmite urmașilor cele dobândite cu sânge și lacrimi de fericita generațiune a Marelui Război. Ca Președinte al ei și ca unul din reprezentanții acestei Românii dintre Carpați și Dunăre, care a purtat șase sute de ani prin cele mai mari primejdii, o dată cu steagul românesc, soarta însăși a neamului întreg, în numele României mutilate de ieri, care strângea în inima ei rănită atâta din jalea și nădejdea ținuturilor înstrăinate, în numele României care a plâns cu frații pierduți și a nădăjduit cu ei și în care n-a fost om cinstit care să nu păstreze în sfânta sfintelor a sufletului său dorul desăvârșitei uniri naționale și hotărârea de a ne jertfi toți pentru aceasta, simt negrăita fericire de a putea face, în numele dv. al tuturor, acest legământ solemn pentru viitorul neamului în sfârșit și pentru vecie unit. România unită o avem, o vom apăra și o vom întregi*”.

La Senat, dezbaterea proiectelor de legi privind Unirea a urmat de îndată după votul Camerei Deputaților. Spre deosebire de Cameră, în care socialiștii s-au abținut, Senatul a adoptat documentele Unirii în unanimitate. Din partea guvernului au fost prezenți, în primul rând, premierul Vaida-Voievod și miniștrii de stat I. Inculeț, I. Nistor și Ștefan Cicio-Pop. Fiecare dintre proiectele de lege privind Basarabia, Bucovina și Transilvania erau recomandate de câte un Mesaj Regal, însoțit de expuneri de motive distincte, semnate de premier și de miniștrii de resort ai provinciilor. În toate cazurile, s-a cerut și s-a obținut procedura de urgență. Discuțiile s-au desfășurat, de la un capăt la altul, într-o atmosferă înălțătoare, fapt pe care desprindem din stenograma ședinței: „Aplauze frenetice. Senatul întreg se ridică în picioare și aplaudă mai multe minute. Mare entuziasm în sală și în tribune”. Fiecare dintre expunerile de motive ale proiectelor de lege cuprindea date istorice specifice, exacte și precizări asupra rostului provinciilor reunite. Spre exemplificare, în expunerea de motive a proiectului de lege relativ la Basarabia, Vaida-Voievod și Ion Inculeț precizau: *„…Făcută în libera voință a întregului norod, reintrarea*

Zaiț Gheorghe - *Peisaj*

Basarabiei în unitatea românească trebuie înțeleasă nu ca un act de putere, ci ca un act de cea mai înaltă echitate, ca ultima etapă a unui proces complex de restaurarea dreptății, călcate în picioare de țarismul rus în timp de 106 ani … Unirea tuturor românilor într-un singur stat este un act al dreptății istorice și al civilizațiunii umane". Nu lipseau asigurări în sensul că restabilirea dreptății în provincie avea să se realizeze *„pentru toți locuitorii, indiferent de naționalitate și de confesiune"*. Expunerea de motive a proiectului de lege relativ la Bucovina, întocmită de Vaida-Voievod și Ion Nistor, insista asupra deciziei Congresul General de la Cernăuți din 15/28 noiembrie 1918 care, *„întrupând suprema putere a țării și fiind investit singur cu puterile legiuitoare în numele suveranității naționale, a hotărât unirea necondiționată și pentru vecie a Bucovinei în vechile ei hotare până la Ceremuș, Colacim și Nistru, cu Regatul României"*. În sfârșit, textul expunerii de motive a proiectului de lege privind Transilvania, care nu putea fi semnat decât de Vaida-Voievod și Ștefan Cicio-Pop, cel mai vast dintre toate, descifra ca fiind „o minune a istoriei" rezistența românilor de peste munți timp de un mileniu, răstimp în care ei nu-și pierduseră „conștiința unității sufletești", rămânând neschimbați în „limbă, credință și datini". Expunerea de motive surprindea în acest chip „ziua victoriei depline": *„… Și când oștirea de milioane de soldați ai imperiului Habsburgilor se prăbușea, românii din Ardeal, Banat, Crișana, Satmar și Maramureș își luau drumul spre cetatea viteazului Mihai-Vodă, sfințită prin martiriul lui Horia-țăranul, și, în timp de iarnă grea și în ploaie ghețoasă în 1 Decembrie din anul Domnului 1918, 100 000 români sub cerul liber consacrară unirea celor 14 000 000 români, strigând într-un glas: Trăiască România Mare!"*. Relativ la importanța evenimentului, documentul îi surprindea cu precizie sensul: *„Unirea tuturor românilor într-un singur stat național este urmarea firească a unirii sale sufletești, care în cursul tuturor timpurilor și-a păstrat conștiința ființei sale etnice distincte, unitatea limbii, a credinței și a datinelor. Unirea tuturor românilor într-un singur stat este un act al dreptății istorice și o pretenție a civilizațiunii umane"*.

Este mai mult decât sigur că nu a fost nicidecum întâmplător faptul că, după mai mult de 20 de ani, în 1940, activitatea instituțiilor parlamentare ale României Mari avea să se încheie în condițiile în care la ordinea zilei se aflau aceleași probleme fundamentale privind manifestarea unității naționale integrale și respectul integrității teritoriale depline. La 1 septembrie 1939, declanșarea celui de-al doilea război mondial, după parafarea monstruoasei coaliții sovieto-germane prin Pactul de neagresiune din 23 august 1919, a pus România într-o situație internațională foarte gravă. La 26-27 iunie 1940, după cum este cunoscut, URSS, de conivență cu Reichul hitlerist, a pretins prin note ultimative cedarea Basarabiei și a Bucovinei de Nord. Acțiunea brutală a Moscovei a inaugurat procesul prăbușirii României Mari, întrucât, o dată satisfăcute pretențiile teritoriale sovietice, Bucureștii vor fi asaltați cu noi cereri din partea celorlalți state revizioniste (Ungaria și Bulgaria). Preocupat să-și salveze cu orice preț tronul și speriat de riscul unui conflict armat cu URSS, Regele Carol II a impus guvernului Gh. Tătărescu să accepte notele ultimative sovietice și să procedeze, în consecință, în zorii zilei de 28 iunie 1940, la evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, ocupate în zilele imediat următoare de forțele Armatei Roșii.

În asemenea situație, la 2 iulie 1940, atunci când cedarea teritoriilor răsăritene practic se încheiase, au fost convocate comisiile pentru afaceri externe ale Parlamentului de la București, cu scopul de a-i audia pe oficialii cel mai bine plasați în derularea evenimentelor în curs. Așa se face că, în fața comisiilor reunite, au ajuns să depună mărturii – în fapt că justifice acceptarea notelor ultimative ale Kremlinului – premierul Gh. Tătărescu și noul ministru de Externe, C. Argetoianu, care nu era altul decât președintele în funcție al Senatului României! Ambii demnitari au motivat, bineînțeles, decizia luată, Gh. Tătărescu, de pildă, asigurând comisiile că, dacă se hotărâse evacuarea Basarabiei și Bucovinei de Nord, aceasta se făcuse pentru a se … salva „ființa statului român și pentru a nu pune în primejdie viitorul românismului". Oficial, sesiunile Corpurilor legiuitoare aveau să se închidă (și, prin aceasta, înseși activitățile din vremea României Mari) a doua zi, 3 iulie 1940, când, la propunerile senatorului Anibal Teodorescu și deputatului C. Rădulescu-Motru, cele două Camere, separat, au păstrat câteva momente de reculegere pentru a deplânge soarta provinciilor istorice pierdute. În aceeași zi, un grup de senatori (Iuliu Maniu, C. I. C. Brătianu, Ion Mihalache, dr. N. Lupu, Mihai Popovici și Aurel Dobrescu), care au opinat că „nu-și pot exercita mandatul și deci participa la lucrările Maturului Corp", au adresat, prin prof. Alexandru Lapedatu, președintelui Senatului o declarație de protest împotriva raptului teritorial spre a fi citită în plen[5]. Nu a fost cazul, întrucât C. Argetoianu nu a admis decât înregistrarea în arhiva Senatului, sub nr. 000824/1940, a protestului, care avea următorul conținut:

„Corpurile Legiuitoare și Comisia afacerilor străine fiind convocate pentru chestia cedării Basarabiei și parte din Bucovina, noi, senatorii de drept, fiind împiedicați în mod arbitrar de a lua parte la lucrările Senatului și de a ne spune cuvântul nostru într-o chestiune vitală a unității noastre naționale, declarăm următoarele:

Poporul român, care a făcut imense sacrificii pentru apărarea națională, nu poate să înțeleagă pentru ce în momentul când armata trebuia să apere fruntariile Țării a primit ordin să se retragă precipitat și să lase vrăjmașului mână liberă pentru ocuparea a două provincii părăsind în voia URSS trei milioane de români.

Nu Corpurile Legiuitoare actuale pot reprezenta voința națională. Ele au fost create printr-o lovitură de stat, printr-un decret-lege, ca emanațiune a Frontului Renașterii Naționale.

Această organizație, străină de voința alegătorilor, a fost dizolvată printr-un alt decret-lege. Prin urmare Camera și Senatul nu au nici din acest punct de vedere ființă legală.

De aceea, noi, senatorii de drept, care în mai bine de zece legislaturi am reprezentat voința națională și am luptat pentru constituirea României Mari, protestăm împotriva cedării Basarabiei și a unei părți din Bucovina. Trimitem fraților noștri din aceste provincii salutul nostru frățesc, profunda noastră simpatie pentru suferințele lor, cu credința că în curând vor fi readuși în sânul Patriei Mume"[6].

Tot atunci s-a adresat senatorilor Mitropolitul Gurie al Basarabiei, pentru a deplânge și protesta în contra ocupării ținutului dintre Prut și Nistru de către trupele sovietice, ceea ce echivala cu „*o mare dramă națională, … o tragedie grozavă, sfâșietoare de inimi creștinești și românești*"[7].

În fapt, încă în ajun, la reuniunea comună din 2 iulie 1940 a comisiilor de politică externă ale Camerelor, se înregistraseră vehemente proteste verbale ori scrise ale unor remarcabile personalități politice, culturale și religioase, acțiuni ce s-au bucurat de un impact profund în rândul opiniei publice naționale, mai cu seamă că documentele transmise purtau zeci sau sute de semnături ale celor care, cu adevărat, reprezentau – în rând cu elita politicii și culturii naționale - însăși „talpa țării".

Cel dintâi document despre care facem vorbire era **Protestul** înaintat Președintelui Senatului de ilustrul N. Iorga, fost prim-ministru al României, deputat în majoritatea legislaturilor de după 1907 și senator de drept în funcție, președinte al Senatului în iunie 1939, el însuși unul dintre întemeietorii României întregite în 1918, fapt pentru care a fost proclamat de opinia publică Apostol al neamului românesc. Istoricul, semnând la 2 iulie 1940 în nume propriu și adăugând numele unora dintre făuritorii de marcă ai României Mari, ținea ca documentul, prezentat în ședința comisiilor pentru afacerile externe ale Parlamentului, să fie păstrat în arhiva Senatului, probă incontestabilă că, în zilele dezastrului național din vara anului 1940, liderii politici proeminenți ai țării respinseseră ultimatumul URSS, căruia nu-i aflaseră „nici un temei istoric și legal". Având în vedere splendoarea textului, redactat mai mult ca sigur de N. Iorga, consistența argumentelor politico-istorice și lista semnatarilor **Protestului**, reținem din textul documentului de referință depistat în arhive:

„Domnule Președinte,

Un număr de bărbați politici români, care și ei sunt întemeietorii României depline, înaintează prin mine acest MEMORIU DE PROTEST, pe care vă rog să-l păstrați în arhivele Senatului, dându-se o copie fotografică de pe dânsul.

Sunt toți acei care au jucat un rol în realizarea României întregite și care prin anume împrejurări nu sunt aici, dar care trebuie să se știe că sufletește sunt împreună cu noi [...]

ULTIMATUM-ul de ieri, urmat de o luare în stăpânire imediat, nu poate găsi nici un temei istoric și legal și înstrăinarea unei atât de largi părți a României Unite calcă peste dreptul a trei milioane de țărani români și al unei păturii de intelectuali devotată cauzei naționale.

Fără a pune în discuție necesități care s-au socotit că nu se pot evita, subsemnații, dintre care cei mai mulți sunt întemeietorii înșiși ai Statului Român nou în hotarele lui firești, nu pot admite ca în orice formă să se dea o recunoaștere legală în numele statului și poporului român la ceea ce nu este decât o uzurpație determinată de confuzia de noțiuni, firește trecătoare, a unei epoci de criză fără pereche"[8].

De asemenea, tot în ședința din 2 iulie 1940 a comisiilor de politică externă ale Camerei Deputaților și Senatului, prof. Ștefan Ciobanu, membru titular al Academiei Române, senator reprezentând în forumul de la București ținutul dintre Prut și Nistru, a rostit un amplu și hotărât protest împotriva „încălcării nelegiuite a celor mai sfinte drepturi ale noastre – istorice, etnice și umane". De remarcat că documentul a fost grabnic acoperit cu

Zaiț Marga-Doina - *Portret*

mai multe mii de semnături, iar ulterior a văzut lumina tiparului în diverse împrejurări, inclusiv în prestigioasa „Revistă a Fundațiilor Regale”[9]. Din motive lesne de înțeles, reținem – din paginile publicației menționate – următoarele paragrafe din intervenția prof. Ștefan Ciobanu de la 2 iulie 1940:

„În ceasurile de grele încercări prin care trece neamul românesc, grupul parlamentarilor basarabeni, Asociația foștilor deputați în “Sfatul Țării” și foștii deputați basarabeni în toate parlamentele României - de la 1918 la 1940 -, precum și fruntașii vieții publice și culturale ai acestei provincii, cu sufletul zdrobit de durere, își ridică strigătul lor de protest în fața Parlamentului român și în fața întregii lumi civilizate – în contra actului de răpire nouă a Basarabiei de către Uniunea Sovietică rusă [...]

Organizarea **Sfatului Țării**, autonomia și independența Basarabiei sunt etape logice, care duceau Basarabia la restabilirea unei dreptăți istorice, încălcate de către Rusia țaristă, după cum se încălcaseră și drepturile altor popoare. Și **Sfatul Țării** – organ perfect legal al Basarabiei, ales pe baza pe care se alegeau toate organizațiile revoluționare din Rusia – desăvârșește lupta pentru dezrobire prin proclamarea Unirii Basarabiei cu România, la 27 Martie 1918.

Astfel, poporul român din Basarabia, alături de celelalte naționalități din această provincie, care cu diferite împrejurări au recunoscut dreptatea noastră, manifestându-se prin Unire, își recapătă libertatea.

Valabilitatea actului Unirii Basarabiei cu România și dreptatea cauzei românești au fost recunoscute și de către Puterile mari, printre care au fost și Germania și Italia, cărora Basarabia le-a manifestat, nu o dată, cea mai caldă recunoștință.

Acești 22 de ani de viață națională, în cadrul Statului român, au dus la progrese enorme pe terenul cultural, social și economic. Analfabetismul, acea rușine a stăpânirii țariste, aproape dispare. Reforma agrară făcută în mod egal pentru toate naționalitățile duce la o înflorire a economiei rurale, iar minoritățile din Basarabia se bucură de drepturi de care nu s-au bucurat niciodată sub ruși.

Dovadă este că, cu toată propaganda comunistă prin numeroși agenți, prin crearea Republicii Moldovenești, care de altfel este un indiciu că elementul românesc este predominant, chiar între Nistru și Bug, prin înființarea postului de radio-emisie, pentru aceleași scopuri, de la Tiraspol, n-a dat rezultate. În Basarabia a domnit perfectă liniște. Iar numeroasele alegeri libere în Basarabia, care au avut un caracter cu adevărat plebiscitar, pentru această provincie, cu mulți deputați minoritari, au fost o confirmare strălucită a sentimentelor bune pentru România a întregii populații a Basarabiei.

Astăzi, prin mijloace necunoscute în istorie, folosindu-se și de forța ei numerică și de situația tulbure din Europa, încercând să falsifice datele istorice și statistice, Rusia Sovietică invadează din nou această provincie și populația acestei provincii, și cea românească și cea minoritară - germani, bulgari și chiar ruteni și ruși – , refractari unui regim comunist, este lăsată pradă unei situații pe care n-o dorește [...] Dacă mai există dreptate pe acest pământ, dacă principiile umane mai au un rost pe lume, dacă drepturile popoarelor, sfinte chiar în timpurile

Zaiț Gheorghe - *Peisaj*

întunecare ale istoriei, mai au vreo valoare – noi, parlamentarii și fruntașii vieții publice și culturale din Basarabia, români și minoritari, în numele poporului dintre Prut și Nistru, astăzi redus la tăcere, apelăm la lumea civilizată și atragem atenția asupra dramei sfâșietoare prin care trece populația Basarabiei; în același timp, ridicăm glasul nostru de protest riguros în contra încălcării nelegiuite a celor mai sfinte drepturi ale noastre – istorice, etnice și umane” [Urmează mai multe mii de semnături].

În concluzie, oricât de drastică ar fi judecata noastră în privința operei Parlamentului României de la 1919 la 1940, un lucru este sigur: instituția reprezentativă fundamentală a statului și-a desfășurat activitatea, de la un capăt la altul, în mijlocul poporului român și, alături de el, a traversat marile-i bucurii și tragedii, știind, atunci când condițiile i-au impus, să-și asume riscul propriilor decizii și erori, comise mai ales din inițiativa guvernanților.

Note:

[1] Academia Română, *Istoria Românilor*, vol. VIII, *România Întregită (1918-1940),* coordonator Ioan Scurtu, București, Editura Enciclopedică, 2003, *passim*.

[2] Pentru detalii vezi cf. Gh. Buzatu, studiul introductiv la volumul *Discursuri și dezbateri parlamentare. 1864-2004,* București, Editura Mica Valahie, 2004, p. 11-59; *ibidem*, în ediția a II-a, București, Editura Mica Valahie, 2006, p. 11-54.

[3] Ion Bitoleanu, *Politica externă a României Mari în dezbaterile Parlamentului. 1919-1939*, Constanța. Editura Mondograf, 1995, p. 11.

[4] Gh. I. Florescu, *1 Decembrie 1918 în dezbaterile Parlamentului român (1919-1938),* în „Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie «A. D. Xenopol»”, Iași, t. XVII/1980, pp. 243- 254.

[5] Arhivele Naționale ale României, București, fond Senat, dosar 18 106.

[6] *Ibidem.*

[7] *Ibidem.*

[8] *Ibidem.*

[9] „Revista Fundațiilor Regale”, Nr. 7-9/1941, București, p. 704-710.